

трапилося слово *позатинню*, натомість знаходимо його серед новотворів у мові сучасної поезії: *Позатинню – казковості світ: Грає в піжмурки нам 'ять і діти, Прагне змій паперовий злетіти Предковичним конвертом воріт* (М. Боровко).

Зрештою, за аналогічною моделлю маємо зафіксовані словниками непоодинокі утворення з арсеналу нашої класичної літератури, пор. у Тараса Шевченка: *От я крадусь понідтинню До своєї хати; Думи мої, думи мої, Квіти мої, діти! ..В Україну ідіть, діти! В нашу Україну, Понідтинню, сиротами, А я – тут загину;* в Панаса Мирного: – *Ходім же, Карпе, понідтинню, щоб мати не бачила; Хіба ми не люди, щоб нам погибати понідтинню голодною смертю?*

Таким чином, можна твердити: словотвірна стихія народнопоетичної мови, що знаходить яскраве вираження в оказіональних утвореннях загадки, є надзвичайно природною для художньої мовотворчості, зберігає цю природність і невичерпні потенції в системі сучасної літературної мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аникин В.П. Садовников Д.Н. и его сборник загадок // Загадки русского народа / Сост. Д.Н.Садовников. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1960. – С. 3–30.
2. Гейсінга Й. *Ното ludens* / Пер. з англ. О. Мокровольського. – К.: Основи, 1994. – 250 с.
3. Гілевич Н. С. Пазьга беларускіх загадак. – Мінск: Вышэйшая школа, 1976. – 128 с.

Загадки наводяться за виданнями:

1. Загадки / Упоряд., вступ, ст. та прим. І. П. Березовського. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962 (вказано лише порядковий номер).
2. Загадки русского народа: Сб. загадок, вопросов, притч и задач / Сост. Д.Н. Садовников. - М.: Изд-во МГУ, 1960 (вказано порядковий номер після літери).
3. Загадки / Склад. М. Я.Грьшблат, А.І. Гурскі. - Мінск, 1972 (вказано порядковий номер після літери Г).
4. Рьбникова М. А. Загадки. – М.-Ленинград: Academia, 1932 (вказано порядковий номер після літери Р).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Анатолій Мойсієнко – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: поезика, граMATика.

СВІТЛО- ТА КОЛЬОРОБАЧЕННЯ ДАВНІХ ГЕРМАНЦІВ ТА ЛАТИНСЬКИЙ ВПЛИВ НА ЇХ КОЛІРНИЙ МЕНТАЛІТЕТ

Олександр ОГУЙ (Чернівці, Україна)

В статті розглянуто світло- та кольоробачення давніх германців, вплив римсько-християнської культури на нього. Тут вперше визначено не тільки семантику, а й кількість цих позначень і частоти їх уживання в текстах і глосах давньоверхньонімецької мови (з урахуванням давньосаксонської та інших давніх германських мов). Отримані дані дозволяють нову інтерпретацію закону Берліна – Кея.

The paper deals with light and colour vision of ancient Germans, the influence of Roman-Christian culture upon it. This investigation determines not only semantics, but a number of these denominations and the frequency of their usage in the Old High German texts and glosses (taking into consideration Anglo-Saxon and other ancient Germanic languages). These data allows a new interpretation of the law of Berlin – Key.

Зоровий канал, за допомогою якого здійснюється світло- та кольоробачення людей, несе з давніх-давен 80% інформації про оточуючий світ. Давні прикметники кольоро- та світлопозначення, що завдяки вираженому сигніфікативному значенню були актуальним предметом історикомовних досліджень (Н.Ганина [1], Солопов [2]; J.Konig [8]; E.Schwentner [9], R.Bergmann, R.Froschauer, D.Stricker та ін. [5]), з'явилися і в поезії, і в інших стародавніх текстах як постійні епітети, вивчення семантики яких, їх кількостей та частот слововживання (СВ) показує особливості колірної сприйняття світу в стародавні часи. Як не парадоксально, незважаючи на достатню кількість словників давньоверхньонімецької (двн) мови (Graff, Kobler, Schützeichel, Splett, Starck [7; 10]), колірні дослідження глос (Graff, Starck; Stricker [5] та текстів [1; 2; 9], до цього часу практично невідома кількість давніх німецьких позначень кольору, встановлення чого є предметом статті. Якщо за словниками фіксується від 10 колірних прикметників, то учені називають від 18 (König) і 19 (Ганина) до 20 прикметників (R.Bergmann [5]). Попри те, ще ніхто не робив спробу встановити як окремі частоти їх вживання, так і сукупну вживаність прикметникових колоронімів: світло- та

кольоропозначень на весь глосо-текстовий масив давньовірхньонімецького (двн) періоду, який становить всього 500 тис. слів. Ця, очевидно, ще статистично не релевантна величина може прислужитися для визначення дії у давні часи закону Берліна – Кея [3], що послужить побічним завданням цієї статті.

Два стилі мислення і латинський вплив: Очі середньовічної людини отримували опору в ДВН, як згодом у ранньому СВН, саме в конкретних предметах, що й засвідчує текст „Високої Пісні Соломона“, створений Віллірамом: (*Vox Christi*) *die blûomon schînent in alle demo lante, ... Turtelstûbon ist vernoman in unsermo lante... Dîe wîngarton blûoient... Stant uf, mîn frûintin, mîn gemahela, unte kum, mîn tûba ...* – (*Vox Ecclesiae*) *er (wine) wêidenot unter lilion, unze der tag cume unte die nachtskata hine wîchen* (20: Wil.: 3). У такий спосіб перед очима середньовічного німця з’являлася розмаїття різнобарвних квітів, білих і сріблясто-сірих лілей, „коли день прийде, а нічна тінь відступить“.

Предметний стиль мислення зазнав, однак, інтенсивного впливу нової культури, яка у середньовіччі (і Німеччини, і Британії) мала на собі духовно-монастирський відбиток, що й засвідчують давньовірхньонімецькі (двн.) та давньоанглійські, чи англо-саксонські, здебільшого клерикальні тексти (за винятком „Hildebrandslied“ та „Беовульфа“, певною мірою, деяких глос). Німецькомовна писемність того часу характеризувалася намаганнями якомога зрозуміліше перекласти латинські, переважно релігійні (біблійні, літургічні) тексти народною мовою [3: 117], що набуло свого розмаху на основі культурно-політичних зусиль Карла Великого наприкінці 8 ст. Хоча тогочасне античне мистецтво ґрунтувалося на 4 фарбах (біла; жовта; червона; чорна), латинська мова володіла потужною системою колірних прикметників, до якої належали щонайменше 77 основних колірних слів (у т.ч. 29 запозичень із грецької, 2 з германських (*griseus, brunneus*) та 38 відіменникових похідних), причому 40 слів виражали 24 відтінки червоного [2: 66-70; 8: 143-144]. Німецькі перекладачі-монахи, відтворюючи відповідні фрагменти релігійних текстів, перекладали увесь текст чи «глосували» певне слово (у т.ч. колоронім) двн. відповідником, який визначався рідним діалектом монаха та полісемічністю латинського слова оригінала. Унаслідок цих обставин до нині тривають дискусії щодо значень деяких двн. слів. У першу чергу це стосувалося «глосування» таких полісемічних латинських слів як: *album* (‘матово білий’; ‘світлий’); *candidum* (‘білий’; ‘блискучий’; ‘чистий, вірний’ в етичному відношенні); *atrum* (‘чорний’, ‘чорнуватий, темний’); *nigrum* (‘чорний (з відблиском)’; ‘чорний’; ‘темно-синій, темно-зелений’); *pallidum* (‘блідий’; ‘жовто-зеленої блідності’; ‘безбарвний, неблискучий’); і дещо меншою мірою: *luteum* (‘жовтий’; ‘рожево-жовтий’); *croceum* (‘блідно-жовтий’; ‘рожевий’); *rubrum* (‘червоний’; ‘жовтий’); *purpureum* (‘червоний’; ‘жовтий’); *lividum* (‘синьо-червоний’; ‘синьо-сірий’; ‘незадоволений’); *caerulum* (‘насичено синій’; ‘зеленкувато синій’; ‘майже чорний’).

Іншу складну систему утворили позначення червоного та його 25 основних відтінків, що виражали 40 слів (*rufus: russus, rubber; fulvus, flauus, rubidus, poeneceus, rutilus, luteus, spadix; igneus, flammeus, sanguineus, croceus, ostrinus, aureus* та ін.), що вимагали відповідного відтворення засобами ще «варварської» мови. Характерним латинським протиставленням була опозиція блискучих і «неблискучих» кольорів (*album – candidum; atrum – nigrum*). У силу цих обставин давні німецькі колірні прикметники, попри певний розвиток їх семантичних структур, що не дуже активно вживалися в двн. текстах і глосах через синтетичне сприйняття давніх німців (понад 100 слововживань на 500.000 СВ), як буде доведено нижче, потрапили під культурний вплив латині.

Корпус двн. колоронімів (з їх англосаксонськими паралелями): Загалом до двн. колоронімів належали, за дослідженнями учених [1: 83-99; 5: Stricker, Bergmann; 8: 145-146], наступні прикметники. Згрупуємо їх за семантикою та з урахуванням етимологічних паралелей [1; 6] в окремих колірних групах:

(1) група «світлий; білий» (54 СВ 9 позначень):

uuiz (‘білий; милостивий: *candidus*’: 15: No.Bo.I,520,29) (16 СВ у текстах і 24 у глосах ‘*albus*’, ‘*candidus*’ і ‘білий, безгрішний’);

lioh ('світлий': 2 СВ), д.-сакс. *lioh* 'ясний'; д.-анг. *leoht* 'світлий', д.-фр. *Liacht*; гот. (ga-, in-) *liuhtjan* 'світити, освітити', **liuhts* 'світлий', герм. **Leuhtaz* і **leuh-s*, до і.-е. **leuk* (cf. гр. *λεκνντ*, лат. *lux* 'світло'). Двн.приклад: *Iohannes quam an liudeo loht, lic was im sconi*: Іоанн прийшов до людей світлим (просвіченим), тіло його було прекрасним (13: Hel. 198-199)

schir ('ясний': 2 СВ гл.), д.-сак. *skor*, да. *scir*, *sciri*, д.-фр. *skore*; д.-ісл. *skirr*, гот. *skeirs* 'ясний' (герм. **skiriz* ' '; і.-е. **ska*у 'незатінений, ясний');

blanch, planch, blank, білий': 2 СВ, див. д.-ісл. *blakkr* 'білий кінь', *blakra* 'блищати', д.-англ. *blanc* 'блискучий, білий', cf. свн. *blitze* 'блискавка', і.-е. **bhleg* 'блищати, горіти' і **bhel* 'білий, блискучий'. Запозичено в іт. *bianco* 'білий' (через лангобардську), у фр. *blanche* (через франкську). Двн.приклад: *Cham sige-nemo fone wige ritendo ufen einemo blanchen rosse*: „Прибув переможець, що їде (ідучий) з війни на білому коні“ (15: N. Vo. I, 18.23)

beraht (*bereht*, *pereht*) 'ясний': 2 СВ у гл., див. д.-сакс. *berht*, д.-англ. *beorht* 'яскравий', гот. *bairhts* 'яскравий; явний', *bairhtjan*, *gabahrtjan* 'являти, відкривати', д.-ісл. *bjartr* до герм. **berhtaz* 'яскравий', ie. **bher-* 'бути яскравим, сяяти'. Двн.приклад: *Thaz... lioh* *berahta*: 'це світло... яскраве' (18: O. IV. 33,11), пор. д.-сакс.: *Wi gisahun blican thana berhton sterron*: ми побачили, як горіли ті блискучі зорі (13: Hel. 601-602)

(h)nooz (білий; блискуче світлий: *candidus*': 1 СВ у гл.);

pleich, bleih (білуватий, блідий; матовий (срібло, золото): 6 СВ); безбарвний: *weisslich*, *bleich*: *pallidus*': *Gesichtsfarbe*: *Noh ter vone uorhton irbleicht . neist umbe daz nieht io bleih* (*pallidus*): хто із жаху зблідне, той з того ще не є блідним (15: No.Vo.I,456,22-25);

blas (білий (щодо плями на голові коня)': 1 СВ)

(un-)luter (No: за R. Froschauer [FM]: 'без блиску: *glanzlos*': 1 СВ);

(2) група «темний; чорний» (16 СВ 4 позначень):

swarz (чорний, блискучий; *schwarz*: *fuscus*': No 6+5 СВ; Gl.), див. д.-сакс. *Swart*, д.-анг. *swear*, д.-фр. *Swart* 'чорний', д.-ісл. *Svartr*; гот. *Swarts* 'чорний', **swartjan* 'чорнити', *swartizl** 'чорнила' (герм. **swartaz* 'чорний') до і.-е. **swordo-s* 'чорний, брудний', cf. лат. *Sordes* 'бруд', *sordidus* 'брудний'.

Двн. приклади у значенні «чорний неблискучий»: *Thu ni maht ein har thes fahses wizaz gituon odo swarz*: ти не зможеш волосинку зробити білою або чорною (19: Tat. 30,4); *he ni mag ne swart ne hvit enig har gewirken* (13: Hel. 1512-1513); *Diu eina (aha) ist da so guot, daz si daz scaf wiz machot, ab dem andren is swarz wirdit*: одна вода така добра, що вівцю робить білою, а в іншому (джерелі) вона стає чорною (14: Mrg);

«чорний, блискучий»: *Anderer truog... swarzez = niger*: інший носив чорну (блискучу одіж) (16: No.MC I,40);

переносний ужиток «брудно-чорний» (від гріхів): *si (Seele) uuas ze erist fusca (swarz)*. *Er si begondi peccata sua confiteri. Aber confitendo uuard si dealbota*: вона (душа) була спочатку (брудно) чорна (від гріхів), перед тим як вона почала (в) гріхах своїх сповідатися; а сповідаючись вона була відбілена (від гріхів) (16: No. Ps.II. 432, 15-19);

переносний ужиток «чорний, підступний»: *Der swarze murdreo* (=лат. *Atro latro*: чорного вбивства), пор. «чорний, пекельний»: *Hard helleo gethuing, het endi thiustri, swart sinnahti sundae te lone*: тяжка пекельна мука, жарка і сумрачна, чорна вічна ніч гріхам у винагороду (13: Hel. 2145);

tunchel (No. 'темний; *dunkel*'; Abrogans, Otrf. 'occultum: потайний, прихований': 2 СВ); (нвн. *dunkel*), д.-сакс. *dunkar* 'темний', д.-фр. *diunkar*, зах.фр. *dunkar*; д.-ісл. *dókk*, герм. **dinkwaz*, хет. *dankwis*, і.-е. **dhengwos* 'задимлений' [6: 121]. Двн. приклад: *Iz dunkal eigin funtan*: і знайшли вони це темним (для тлумачення) (18: O.I.1,8).

finstar (No. 'темний; *finster*': 1 СВ);

truobe (Mg.'; No. '': 2 СВ), cf. as. *drobi*, ae. *drof*, afr. *dreve*. Двн. приклад: *In Idumea, chwit man, / ouh si ein aha, / diu wantele diu varawa / des jares vier werba: / dri manot ist si truoba, / dri ist si grasegruona, / dri pluotvara, dri ist si lutter alagaro*: В Ідумеї, кажуть, є джерело, що змінює свою барву чотири рази на рік; три місяці воно пасмурно-брудної барви; три місяці воно зелене як трава; три місяці кров'яної барви, а три – абсолютно прозоре (14: Mrg. 25, 658)

(3) суміжна група «темний, коричневий» (14 СВ 5 позначень):

brun (Gl., *furgwum*: темний, чорний (4 СВ); *purpureus*: пурпурний (2 +1 СВ); *fulwum*: бурий, рудо-жовтий (*erda*), *brunicus equus* (2 СВ): коричневий: *erda*; бронзового кольору; lat. *prunum*: фіолетовий: *pflaumenfarben, violett*). Д.-сакс. *brun*, д.-анг., д.-фр. *brun* (герм. **brunaz* 'блискучий') до іє. **bher* 'бути яскравим' (тох. *perne* 'блискучий', рос. *брунеть* 'мати відтінок жовто-сірого'). Запозичено через лат. *brunus* до фр. *brun*, іт. *bruno*;

blah (,коричневий, каштановий (волосся): 1 СВ)

erpf (St.Gal.Gl.III, 3, 22 ,темний, чорно-бурий, смуглий: *fuscus, fustus*: 2 СВ), д.-анг., д.-сакс. *eorp, earp* 'темний, темно-коричневий, смуглий'; гот. **erps* 'темний', слов. 'рябь';

tsin (рідко ,коричневий, каштановий (волосся): 1 СВ);

elo (рідко ,світлокоричневий: 1 СВ);

(4) група «червоний» (38 СВ 4 слів):

rot (,червоний: *rot; rubeus, coccineus, ruffus*: *bluot*: Gl.; Wl. Ct4,3; *rotepfili, golt, mintz*: Gl.; особливо «кров» і «золото»: 12 + 21 СВ). Двн.приклад: *her clagit in allin sini not, / her bot un golt vili rot*: «він поскаржився на свої біди, він запропонував їм багато червоного золота» щонайвищого гатунку (11: An.2, 618); *ther selbo duah roto* (18: O. IV.25,10): *rot lahhan: clamidem coccineam*: червону багряницю (19: Tat. 200,6).

morgen-rot (2 СВ No: ,im Morgenrot leuchtend, morgendlich rot, morgenrotlich'), **gold-rot** (No: ,goldrot, goldverziert:)

pluotvara ('sanguineus': 2 СВ): *In Idumea, ... / ouh si ein aha, / diu wantele diu varawa / des jares vier werba: / dri manot... pluotvara*: В Ідумеї..., є джерело, що змінює свою барву чотири рази на рік; три місяці кров'яної барви... (14: Mrg. 25, 658);

(5) група «жовтий» (16 СВ 3 слів):

gelo (Gl.; No. ,жовтий: *gelb, flavus, luteus: crocus, Safran, Gewand*: 3+4 СВ), cf. д.-сакс. *gelo*, д.-анг. *geolo* 'жовтий'; д.-ісл. *Gulr* до герм. **gelwaz*, і.-е. *ghelwo-*. Д.-сакс.приклад: *Hebbad iwan mod... so glawan... so samo so the gelowa wurm, nadra thiu feha*: майте свій дух настільки розумним, як жовта змія, гадюка та строката (13: Hel. 1876-1878);

falo, falwe (Gl., No: 'блідний: *pallidus*'; No. ,жовтий, білокурий: *gelb*: 2+5 СВ), див. д.-сакс. *falo*; д.-анг. *fealu* 'бляклий, блідий'; гот. *falws*; cf. лат. *fulvus*, 'бурий; рудо-жовтий', *flavus* ,світлий; золотисто-жовтий'; cf. лит. *palvas* ,світлий, половий'; слов. *полова*. Двн.приклад: *ceraunos ist ein falewer stein*: цераун – світлий (блідно-жовтий) камінь (16: No.MC. I,40);

salo 'темний' (за Bergmann 2009: 'темний, темножовтий: *schwarzgelb*' 15: No.Bo. 472,14: 2 СВ), за д.-ірл. ізоглосою *Salach* 'бруд', що через франкський діалект потрапило у франц. мову як *sale* у значенні 'брудний';

(6) група «сірий» (7 СВ 3 позначень):

cra ('сірий: *grau*: 2+3 СВ), *satcra* (No. ,темносірий: *dunkelgrau, grau*), *bleih-crv* (No. ,світлосірий: *hellgrau, blassgrau, fahl; pallidus*); д.-сакс. *grao*, д.-анг. *groeg*, д.-фр. *gre*; гот. **grews*; д.-ісл. *grar* з герм. *grewa* 'сірий; жовтий' і іє. **gher-/ghrei-* (cf. слов. жар). Двн.приклад: *Einer truog wizez unde ebenfarewez tero grawi des seimes*: один носив біле та одноколірне, сірізні піни (16: No.MC.I, 43-47; див. 15: No.Bo.472,14).

(7) група «синій» (21 СВ 1 позначень):

plaiuo ('caeruleus: ,голубий, темно-синій: *blau, dunkel (himil)*; *hyacinthus*: кольору гіацинта; *glaucus*: сіро-голубий, світло-синій': 3+ 18 СВ: GL. *flavus* 'жовтий, золотистий?'), д.-сакс. *blao*, д.-анг. *blaw*, д.-ісл. *blar* ,синій; чорний' (герм. **blewaz*, і.-е. **bhel-* 'білий, світлий'), запозичено у романські мови (фр. *bleu*, іт. *biavo*). Двн. приклади: *plawiu aha, diu plawa aha* (*caerulea*): (No.MC. I,756,4-9); *einer (Neptunus) was fone demo mereuunge plawer (viridis)*: один (Нептун) був від морських хвиль синій (16: No.MC.I, 43-47);

(8) група «зелений» (10 СВ 1 позначення):

gruon, crylene (,зелений; грън: *viridis*: *gras*: T.; Otf.; 16: No.Mc.6,39, *boum*: T.Lc.23,31; No; Gl.: 5+5 СВ), cf. бург. **groins*, д.-сакс. *Gron*, д.-анг. *Grene* 'зелений, свіжий' (герм. **groniz*); *gruonemo boume* (Tat. 201,5); *gruonemo raseg* (Tat. 80,5); *smaragdus, allero steino gruonesto*: смарагд, найзеленіший від усіх каменів, *der (jaspis) ist etewaz cruone*: яшма – вічно зелена (16: No.MC. I,40), cf. д.-сакс. *than was thar en mari berg... the was bred endi hoh, groin endi sconi*: тоді була там гора відома, що була і широка, і висока, зелена і прекрасна (13: Hel. 4234);

(9) група «різнобарвний» (3 СВ 2 позначень):

feh (переносне значення 'різний': 2 СВ Ofr., Ms), cf. гот. **feh*s, д.-сакс. *feh*, д.-анг. *fah*, д.-ісл. *fainn* до і.-с. **peu*-k (cf. слов. *пегий*). Двн.приклад: *fehemi muate* (18: О.П.19,24); д.-сакс. *Nadra thiu feha* (13: Hel. 1878);

missefaro (No. 'різнобарвний: verschiedenfarbig, bunt': Froschauer [5]).

До кольоропозначень (із зазначених вище 27 слів) належали й десять складних слів із основою *faro-* (,фарба: Farbe') у Ноткера (950-1022) і його школи (за R. Froschauer [5]): *fiur-faro* ,вогнистий: feuerfarbig'; *chruog-faro* ,жовтий як шафран: gelbfarbig wie Safran'; *bluot-faro* ,кольору крові: blutrot, blutfarbig; sanguineus'; *rfs-faro* ,рожевий: rosenfarbig; rosulentus'; *crase-faro* (,зелений як трава: grasgrn'); *glase-faro* (,прозорий: durchsichtig, glasfarbig; vitreus'); *horo-faro* (,schmutzfarbig, verdunkelt; fuscatus'); *snk-faro* (,сніжнобілий: schneeweij, schneefarbig; nivalis'); *gold-faro* (Gl., No.: ,золотистий: goldfarbig, golden; auratus, fulvus': vinum); *blic-faro* (,блискучий: blitzend, wie Blitze aussehend; coruscans'). Хоча ноткерівські новаторські досягнення – за винятком перекладених псалмів – в 11 ст. не знайшли багато унаслідувань [3: 128], проте ця модель складних слів стане в СВН досить популярною (35 новотворів за цією моделлю від «Парафрази» Віллірама до куртуазно-епігонських творів).

Як бачимо, деякі двн. прикметники германського походження відзначалися значним синкретизмом своїх значень, очевидно, залежним від впливу рідних діалектів ченців-писарів (див. поєднання кольорів «синій» і «зелений та жовтий»;). запозичили в цьому періоді певні латинські значення (як, наприклад, *swarz*, *wiz* ,candidus'), а інші фонетично збіглися з запозиченнями, перейнявши на себе їх значення, як двн. *brun*, *pryn* ,темно-коричневий: dunkelbraun'. Це слово запозичило нове значення від латинського омофона *prunum* «слива як фрукт; колір сливи». У процесі свого розвитку деякі прикметники збіглися в своїх значеннях (як *gelo* und *falo*), що можна пояснити інтеграцією різних діалектів, витіснення франкським внаслідок об'єднання у Франкській державі.

У результаті цього дослідження було вперше визначено кількість двн. кольірних прикметників (26) і їх похідних (16) та підсумовано відомі з текстів і глос частоти їх вживання (190 СВ). Розкладка за групами кольорів виявила їх певну послідовність за частотами сукупного вживання та кількістю позначень. Кольори, поєднані значеннями «білий» і «світлий» в єдину групу (54 СВ 9 слів), протистоять кольорам «темний» і «чорний» (16 СВ 4 слів), з якими зближується група «темно-коричневий» (14 СВ 5 слів). Червоний колір, найуживаніший серед хроматичних, має високий ранг уживаності (38 СВ 4 слів). Ієрархія інших кольорів, що визначається за кількістю компонентів і частотою їх уживання, наступна: «жовтий» – «сірий» – «синій» – зелений. Як бачимо, ієрархія світло- та кольоропозначень (за кількістю позначень у ДВН) наближається до теорії Берліна-Кея [3], проте з більш високим рангом позначень сірого та невисоким рангом зеленого.

Оскільки кількість використання колоронімів незначна (від одиничних вживань до півтора десятка, разом більше 190 СВ), то спеціальних кількісних досліджень на двн. матеріалі не проводилося. У перспективі доцільно провести аналіз вживання світло- та кольоропозначень в релігійній літературі та героїчній поезії (12; 13).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ганина Н.А. Система цветообозначений в древневерхненемецком и древнесаксонском языках / Н.А.Ганина // Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ.
2. Солопов А.И. Цветообозначения в латинском языке / А.И. Солопов // Наименования цвета в индоевропейских языках : Системный и исторический анализ. – М. : КомКнига, 2007. – С. 66–76.
3. Bein, Thomas: Germanistische Mediävistik. – 2., ьbergearb. u. erw.Aufl. – Berlin: Erich Schmidt Verl., 2005. – 253 S.
4. Berlin B. Basic color terms : their universality and evolution / Berlin B., Kay P. – Berkeley, California : University of California Pr., 1969. – 178 S.
5. Farbige Mittelalter? Farbe als Materie, Zeichen und Projektion in der Welt des Mittelalters: 13. Symposium des Mediävistenverbandes 1.–5. März 2009. Programm und Abstracts: R.Bergmann; R.Froschauer; D.Stricker. – Bamberg: ZeMas, 2009. – (S.37). – In: www.farbige.mittelalter.de
6. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache [unter Mithilfe von M. Bürgisser und B. Gregor völlig neu bearb. von E. Seebold]. – [22. Aufl.]. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1989. – 822 S.
7. Kobler, Gerhard: Althochdeutsch-lateinisches Wörterbuch. – Göttingen; Zürich; Frankfurt: Musterschmidt, 1974. – 500 S.
8. König J. Die Bezeichnung der Farben : Umfang, Konsequenz und Übereinstimmung der Farbbennennung, philologisch-historisch betrachtet, sowie experimentell-psychologisch untersucht / Jenny König. – Leipzig, 1928. – 204 S.
9. Schwentner E. Sprachgeschichtliche Untersuchungen über den Gebrauch und die Bedeutung der altgermanischen Farbenbezeichnungen: Diss. zur Erl. des Doktorgrades. – München, 1915. – 90 S.

10. Starck, Taylor/ Wells, J.C. (1990): Althochdeutsches Glossenwörterbuch (mit Stellennachweis zu sämtlichen gedruckten und verwandten Glossen). Heidelberg: C. Winter, 1990.
11. (An.) – Das Annolied /Hg. von M.Roediger. – Hannover: Hansch, 1895. – S. 115–132.
12. (Beow) – Beowulf with the Finnsburg Fragment / Ed. By A.J.Wyatt. – Cambridge: University Press, 1925. – 257 p.
13. (Hel.) – Heliand und Genesis /Hrsg. von O. Behaghel. – 2. Aufl. – Halle (Saale), 1910. – 250 S.
14. (Mrgt) – Merigarto // Frühe deutsche Literatur und lateinische Literatur in Deutschland 800-1150: In 24 Banden / Hrsg. von W. Haug und B.K. Vollmann. – Frankfurt am Main: Dt. Klassiker Verl., 1991. – Bd. 1. – S. 648–661.
15. (N Bo) – Notkers des Deutschen Werke /Hrsg. nach den Handschriften von E.H.Seht und T.Starck. – Halle (Saale): Niemeyer, 1933–1934. – Bd.1: Boethius A., De consolatione philosophiae. – 403 S.
16. (N Mc) – Notkers des Deutschen Werke /Hrsg. nach den Handschriften von E.H.Seht und T.Starck. – Halle (Saale): Niemeyer, 1933–1934. – Bd.2: Capella V., De nuptiis philologiae et mercurii. – VIII, 220 S.
17. (NoPs.) – Die Schriften Notkers und seiner Schule / Hrsg. von P.Piper. – Bd.2: Psalmen. – Freiburg; Tübingen: Mohr, 1883. XLIX, 645 S.
18. (Otf) – Otfrieds Evangelienbuch: Textdruck mit Quellenangaben und Wörterbuch /Hrsg. von O.Erdmann. – Halle (Saale): Buchhandlung des Waisenhauses, 1882. – VIII, 311 S.
19. (Tat.) – Tatian : Lateinisch und altdeutsch mit ausführlichem Glossar / Hrsg. von E. Sievers. – Paderborn: F. Schöningh, 1872. – 473 S.
20. (Wil) – Willirams deutsche Paraphrase des Hohen Liedes mit Einleitung und Glossar /Hrsg. V. J. Seemüller. – Strassburg: Trübner, 1878. XIV. – 147 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Огуй – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов (для гуманітарних факультетів) Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.

Наукові інтереси: історія германських, романських та слов'янських мов; лексикологія та семантика; історична термінологія.

СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ПОНЯТИЯ ДВОЙСТВЕННОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Светлана ШВАЧКО, Ирина КОБЯКОВА (Сумы, Украина)

Стаття присвячена дослідженню когнітивних аспектів парадигми подвійності та лексичних засобів її вираження в англійській мові. Розглянуто еко-ефект ретрограматичних засобів на фоні регулярних лексичних маркерів подвійності.

The paper in question deals with the cognitive aspects of duality paradigm in the English language. The echo effect of the retro grammar means is being mentioned on the background of the regular lexical markers of duality.

В англійському мові поняття подвійності, парності діахронно виражалося граматическими (категорія подвійності), лексическими і словообразовательними засобами. Категорія подвійності присуща багатьом давнім мовам – давньоіндійському, давньоперсидському, грецькому, латинському, давньонімецькому, давньослов'янському і т.д. Наявність подвійного числа в різних мовах свідчить про складність когнітивного процесу і його оязыковлення. Форми подвійного числа використовувалися, коли мова йшла про парність (двох осіб, двох предметах і др.), співвідносимих дійствах і станах. Поступово людина на практиці переконувався, що поняття про двоє, троє і т. д. предметах стосується до множинності, двоє більше одиниці ($2 > 1$), багато більше одиниці ($M > 1$), одиниця менше двох ($1 < 2$), одиниця менше багато ($1 < M$). Значить, одиниця менше як двоє, так і багато т. е. багато включає і один, і двоє, і чотири $1 < M$ (2, 3, 4). Поняття подвійності було першим кроком на шляху до ідеї множинності. Поглиблення подвійності категорією множинного числа викликало позначення абстрактного представлення про множинності. Рудименти подвійного числа прослідковувалися в латинському і італійському діалектах. Ср. **duo, ambo**. Рештки цієї категорії до сучасного часу виступають в окремих формах російської мови (ср. **два чоловіка, два брата, два міста, очі, вуха, коліна, два будинки, два товариші** і т. д.) і в деяких мовах української мови (ср. **дві руки, дві ноги, двоє людей**). Чисельне **дѣва** (мужской рід), **дѣве** (женский, середній рід) в давню епоху належало категорії подвійності, до сучасного часу зберігається в складі складного чисельного «двести» «дѣве сѣте». Категорія подвійності розвивалася поступово, а форми її відрізнялися від форм єдиного і множинного числа.

Дана категорія була присуща також деяким словам давньоанглійської мови, найчастіше її форми виступали явно в особистих місцевостях: